

POD LIPO

LEPOSLOVNA, POLJUDNO-ZNANSTVENA IN
POLITIČNA REVIIJA ZA SLOVENSKO
DELOVNO LJUDSTVO V JUGO-
SLAVIJI, AVSTRIJI, ITALIJI
IN AMERIKI

Poravnajte
naročnino!

VSEBINA: *PE-LO-TIEN* — *DR. GRADNIK*: PESMI IZ DAVNIH DOB / *MRAZ* / STAREC IZ TU-LINGA / *CESARSKI DAVKI* / *UPTON SINCLAIR*: MOJA PRIVATNA UTOPIJA / *IV. VUK*: REFLEKSI / *CVETKO KRISTAN*: KONGRES SOCIJALISTIČNE DELAVSKE INTERNACIJONALE V BRUSLJU / *DR. H. TUMA*: AGRARIZEM FILOZOFA VEBRA / *ANDREJ KOBAL*, *CHICAGO*: KRŠČANSTVO IN SUŽNOST / *LISTEK* / NA PLATNICAH: IZ DELAVSKEGA ŠPORTNEGA IN TELOVADNEGA GIBANJA V JUGOSLAVIJI / IZ MEDNARODNEGA DELAVSKEGA TELOVADNEGA IN ŠPORTNEGA GIBANJA

UREDNIŠTVO: V LJUBLJANI, V TRSTU IN V CHICAGU, ILL. / UPRAVA V LJUBLJANI (MIKLOŠIČEVA 13/I.) IN V CHICAGU, ILL, 3639 W. 26 Th. ST. / CENA ZA EVROPO: POSAMEZNA ŠTEVILKA DIN 4.—; ZA CELO LETO DIN 46.—. ZA AMERIKO: POSAMEZNA ŠTEVILKA 15 c.; ZA CELO LETO DOL. 1.50.

LETO IV. V LJUBLJANI, 15. OKTOBRA 1928 ŠT. 10.

P O D L I P O

LEPOSLOVNA, POLJUDNO - ZNANSTVENA IN POLITIČNA
REVIJA ZA SLOVENSKO DELOVNO LJUDSTVO

UREJUJE ANTON KRISTAN

LETO IV.

LJUBLJANA, 15. OKTOBRA 1928

ŠTEV. 10.

Pe-lo-tien — dr. Gradnik:

Pesmi iz davnih dob

Pe-lo-tien je kitajski pesnik, ki je živel od l. 772—846 po Kr. Zavzemal je visoka mesta v uradniški hierarhiji, bil je guverner in končno predstojnik oddelka v vojnem ministrstvu. Bičal

je politične in socialne razmere svoje dobe in njegove satire in alegorije so že za njegovega življenja dvignile mnogo prahu.

Mraz

Veter veje, pada, pada sneg,
zmrznili so bambus in mastiki.
Ah, še bolj zmrzuje, brez oblek,
bedno ljudstvo — mali in veliki —
ki po lužah bosopeto brodi,
med zaselja tesnimi prehodi.
Ko zasučé sever ostri meč
ne pomaga gladki koži več
tenka svila, puhasta tenčica,
Na ognjiščih slama le gori
in robida pusta; vse noči

prečepe tako, dokler danica
jutra ranega jim ne oznani.
Siromaki — ko ponižnovdani
mraz prenašate in žejo, glad
in vas psi pode od naših vrat
v volno mehko in v kožuh zaviti
v toplem domu jaz počivam sit,
kradem čas bogu in vsa golota
vaša, lakota in smrt, sramota
moje so in vaših duš bolest:
„Si še človek?“ vpije v mojo vest.

Starec iz Tu-Linga

Starec, ki tam v Tu-lingu prebiva,
vsako leto polje sam izorje.
Tretji mesec brez dežja je njiva,
brez oblaka, jasno, je obzorje.
Suša strašna, suša vsepovsod.
bilke vse pritlikave, ožgane,
a v jeseni pridejo še slane
in opalijo še zadnji plod.

Žito ni nikjer še dozorelo.
Klasje še zeleno je zvenelo;
ali kaj je to biričem mar?
Brez srcá iztirjajo, grozè
brskajo, pobirajo, kar kje
iztaknejo, prodajo in denar
še krvav prinašajo v urad.

A kakò pa bo prihodnje leto,
kaj z obleko bo, kakò bo s hrano,
če ne bo več polje izorano,
če na njem bo rastel le osat
in vse delo zopet bo proketo?

S hiš nam trgate iz trstja krov
in iz ust nam grabite jedi.
Ali kdor zatira in mori
bedno ljudstvo, slabši je od psov.
Kaj so nohti vaši že sekira,
kaj zobje so vaši ostrá žaga?
Je meso človeško vam že draga
jed? Kaj ne? Naj le drhal umira!

Cesarski davki

V zemljō sadijo murve se in lan,
da domorodno tjuastvo bi vsak aan
dobilo črni krun. Ker platno, svila
samo njegovih marnih rok je delo,
ki zanj ne išče drugega plačila,
kot da življenje golo bi živel.
Življenje poleg kruha in pijače,
požna pa tudi davščine in dače.
Pobira jih vsegamogočni knez
in vse sorodstvo: ene za državo,
a druge, tretje, le za njih zabavo.
Spočetka bilo je mogoče vmes
človekoljubje: da bi se z mastjo
bogatih, bednim lajšala bolest.
Ukazi strogi takrat še trdō
zaježevali so pijavk objest.

A prišel nov ukaz je. Kaj storiti?
Ubogaj pes! Oblasnikov pohlep
vse leto čas ima, da v glavi zviti
dohodek nov iztuhla za svoj žep.

Zahtevali so svilene tkanine.
Kaj to njim mar, če zima je, pomlad?
Izdelan ni še bil noben komad
in je mogoče pičel funt samō
tehtal prav majhen kupček svilenine.

Upton Sinclair:

Moja privatna utopija

Pred enoindvajsetimi leti sem posku-
šal izpeljati majhno utopijo za
vsakdanjo rabo. Danes, ko pišem
o utopiji, mi misel uhaja k onemu po-
skusu. Naj vam torej povem, kako je
bilo in česa sem se naučil v Helicon
Hallu.

Med prijetnostmi, ki smo jih takrat
realizirati, je bila priložnost, da si bil lah-
ko sam, če si hotel biti sam in da si imel
družbo, kadar si jo hotel imeti. Jasno je,
da se v sedanjem svetu tega ne da aranži-
rati, pa naj človek poskuša kolikor hoče.
Pri našem delu in študijah nas vsak čas
kdo moti s telefoniranjem ali trkanjem
na vrata; ne moremo vseh ljudi sezna-
niti z našimi navadami in željami, in ka-
dar si zaželimo družbe, moramo se voziti
v taksiju ali vozu cestne železnice — in
včasih moramo biti v družbi, čeprav nas
dolgočasi. V naši majhni utopiji smo pa
vedno imeli prijatelje v tesni bližini, in
če se je komu zahotelo igrati biljard, je
vselej lahko našel koga, ki je bil istotako
razpoložen. Kadar pa smo želeli samoto,

Na večer leta zemlja in nebo
zaprta sta in gospodar je mraz.
Zapihal sever je in uničil vas
in šele drugo noč sta dim in plamen
pojemale; a groblja goli kamen
pokrila sta zarana že vseprek
debela toča in za točo sneg.
Telesa dece od premraznih vlag
drhtē kot trst in starcev nagi udi
premrli hirajo, ko je njih grudi
edina hrana še ledeni zrak.

Vendar smo zbrali, kar je kdo imel:
kosmato svilo, svilnato blagō,
svilene niti, tafet, kar v gorō
smo nakopičili, dušeč svoj gnev.
Samō, ker v mesecu je januarju
bil njegov god, smo vso to pestro zmes
poklonili presvitlemu cesarju.
Zato so strgali nam kar s teles
obleke in nas vse v zameno v mah
najvišje milosti ovili. Rev
bogastvo so zaprli v carski hlev
in ropotarnico. Od vseh strani
so vse zastražili. Čez leto dni,
pa se je vse že spremenilo v prah.

so bile sobe, kamor smo se umaknili z
gotovostjo, da ne bo nikogar k nam, ra-
zen če ga povabimo.

Dalje smo storili vsaj začetek rešitve
„služabniškega problema“ v naši utopiji.
Dandanes, ko slišim ženske, ki razprav-
ljajo o tem, spoznavam ogromnost tega
problema. Nekateri naši oženjeni prija-
telji opravljajo sami hišna dela na škodo
njihovemu intelektualnemu delovanju,
ker se nikakor ne morejo privaditi ne-
izvežbanim in nepriučljivim deklam v
svojih domovih. Mi pa smo zares začeli
reševati to vprašanje in dosegli smo to-
liko, da smo vsaj znali, da smo na pra-
vem tiru.

Nekdo je poročal, da sem jaz usta-
novil kolonijo, v kateri so se vsi člani
vrstili pri hišnem delu. To je že stara
povest, ki pa ni resnična. V Helicon
Hallu smo imeli kvoto rednih služabni-
kov, razlika pa je bila, da nismo sma-
trali naših služabnikov za socialno nižje
od nas, temveč smo jim priznali socialno
enakost in jim celo dali pravico, da so z

nami vred glasovali o upravnih zadevah kolonije. Naša kolonija je rodila mnogo pritožb, vendar se pa ne spominjam, da bi bil kateri izmed naših „delavcev“ kdaj zlorabil pravice, ki jih je imel; vsi so bili zelo zadovoljni in prijazni, skratka; delali so z veseljem — prav v smislu ideala moje demokracije, brez katere si ne morem misliti moje privatne utopije.

Bilo je lepo irsko dekle, ki je opravljaljo vsa dela na moji farmi v Princetonu se pred časom kolonije. Moja irska dekla se je čutila zelo srečno, ko sem jo prestavil v kolonijo, kjer je prvič v svojem življenju ob sobotni zvečer plesala s profesorjem filozofije iz Columbia univerze. Prav tako ni to škodilo profesorju, ki je danes slovec pisatelj. Imeni smo starejšo vdovo za hišna dela in njena plača je bila prosto stanovanje in hrana za njo in njenega sinčka. Dalje smo imeli Irca, ki je prej delal v kuhinjah bogatašev: zelo skromen mož in goreč katoličan. Kaj si je mislil o nas socialistih, anarhistih in drugih brezbožnežih, ga nisem nikdar vprašal, a bil nam je zelo hvaležen za izkazano mu socialno enakost. Naša mala utopija je bila dovolj velika, tako da ni bilo treba stopati drug drugemu na prste. In če še povem, da sta bila med našimi „služabniki“ tudi sedanjí slavní pisatelj Sinclair Lewis in Allan Updegraff, sem povedal dovolj.

Drugi problem, katerega smo se lotili v naši koloniji, so bili otroci. Danes nimam več tega vprašanja, kajti moj sin je že odrasel, ampak takrat je bil star pet let in brezobzirno je zahteval svoje pravice. Mlad avtor in njegova žena imata seveda problem s takim otrokom — in to je bil vzrok, da sem organiziral kolonijo. Otroci so imeli v naši koloniji svoj majhen svet zase, ki je bil ustvarjen nalašč za nje in v katerem so neovirano živeli svoje socialno življenje, kakršnega zahteva družabna žival. Ni jih bilo dosti — samo štirinajst — kljub temu nismo mogli najeti strokovnjakov, kakršne bi bili radi imeli, zato so morale matere opravljati službo nadzornikov, pestunjev in učiteljic. Ne rečem, da je bilo lahko delo. Bil je začetek poskusa, ki nam je pokazal, da se dajo matere prilagoditi novim razmeram in da je komunalno oskrbovanje dece mogoče. Prepričan sem, da se komunalna vzgoja otrok lahko dvigne na višjo stopnjo kot je da-

nes v naših „zavodih“ in lahko postane pod nadzorstvom staršev nekaj lepega in plodonosnega.

Zakaj ni moja privatna utopija ostala? Glavni vzrok je bil požar. Naša komunalna hiša je zgorela. Ker smo imeli malo denarja, smo se morali zadovoljiti z najcenejšim gradbenim materialom in nismo mogli zgraditi ognju kljubujočega poslopja kakor bi bilo potrebno. Drugič me je kolonija naučila, da človek, ki organizira to stvar in jo vodi skoro sam, ne more istočasno pisati knjig. Zagovorniki kapitalizma bodo seveda rekli, da nudim dokaz „individualizma“, ki je edini v stanju narediti nekaj uspešnega, vendar pa moja izkušnja ne pomeni nič drugega kot to, da ljudje, ki nimajo kooperativne tehnike in se niso naučili socialnosti v vsakdanjem življenju, ne morejo ustvariti komunne. Vsega tega se nauče, kadar se bodo morali — kadar mezdni sužnji zastavkajo in ne bodo več hoteli vzdrževati trogov in njihovega sistema snobarije. Tedaj kaj hitro vstanejo male utopije po vsej deželi.

Največja nadloga v naši koloniji je bila jata volkov zunaj hiše, ki je vedno prežala na nas in nas ni nikdar izpustila izpred oči. To so bili reporterji kapitalističnih listov, ki so dnevno lazili okoli nas in celo gledali skozi okna v naše spalnice. Ker sem prej in pozneje stanoval v bogatih hotelih, lahko popričam, da je bila naša kolonija Helicon Hall najmoralnejša občina v Ameriki, kar jih je takrat eksistiralo. Toda reporterji so imeli nalogo, da oblatijo kolonijo in čitatelji listov so jim verjeli. Ko so poročali, da je profesor s Columbijske plesal z našo irsko dekle, so pozabili omeniti, da je bila njegova soproga poleg — in profesor je bil potem v nevarnosti za svojo službo; v enako zadrego, in prav po nedolžnem, so bili porinjeni drugi člani kolonije: učitelji, pesniki in pisatelji. Treba je le ponoviti fundamentalno socialistično tezo, ki se glasi, da miru in nevarnosti za posameznika ali skupino v naši družbi ni, dokler ni miru in varnosti za vse ljudi.

Dvajset let že delujem na to, da bi moja privatna utopijo raztegnil na vso deželo in ves svet. Naučil sem se, ne le iz teorije, temveč tudi iz prakse, da prave lepote in pravega miru na svetu ne bo, dokler bodo ljudske mase živele potlačene v nevedí in gospodarski sužnosti in

dokler bodo v milosti in nemilosti takih grup kot so kapitalistični časnikarji, ki ljudem dnevno nabašajo glave z odpadki ter jih drže v praznoverju in predsodkih. Na ta način poneumenjevane ljudske mase je lahko uveriti, da so najčudovitejše in najpametnejše ljudstvo, in prav lahko jih je naučujskati na pobijanje drugih ljudstev, ki morejo namah sprejeti navad in praznoverja prvih ali se podvreči izkoriščanju njihovih hujškajočih vladarjev. Individualno bom kmalu iz nevarnosti, da bi me mogli pognati v človeško klavnico, ali moj sin je baš zdaj v letih, ko ga lahko ugrabijo. Ali se naj zaprem v svojo privatno utopijo brez ozira na usodo drugih?

Moja utopija je predvsem duhovna stvar. Mnogi ljudje verjamejo, da so oni najboljši stvori pod soncem — in zato so poklicani, da ukazujejo drugim ljudem in jim delijo delo. Te vere ni v moji utopiji. Poznal sem mnogo briljantnih družabnih dam, ki so bile absolutno prepričane, da stoje „socialno“ višje nad ostalo maso, nad deklami, katere je beda prisilila, da so jim morale streči, in nad milijoni ljudi, katerih koža je naravno temna. Kljub temu so dame iz višje kaste popolnoma brez možganov in brez vsake koristi; tu pa tam katera porodi otroka, ki pa je takisto brez možganov in koristi kakor njegova mati. Vhod v mojo utopijo je pometan s temi višjimi damami in gospodi, ki so zleteli s hrbta delavcev in obležali nekoliko opraskani in umazani v grabnu.

Obžalujem, če se to sliši neuljudno in neelegantno, toda resnično vam po-

vem, da ne poznam druge poti, po kateri pridemo iz sveta, v katerem mase ljudi proizvajajo bogastva za lenuhe. Bil sem potrpežljiv in uljuden trideset let; argumentiral sem in prosil lenuhe, naj stopijo prostovoljno s hrbta delavcev in dovolijo, da se utopija ustanovi na lep in pameten način. Njihov odgovor je bil, da so organizirali bande surovin in pobožnikov, jih oborožili z raznim smrtonosnim orožjem in jih nagnali na one delavce, ki so se drznili protestirati proti parazitizmu in eksploataciji. Pretepali, zapirali, mučili, streljali in obešali so voditelje delavcev; ko so se lansko poletje pripravljali na elektrokcijo dveh v Massachusettsu, je bilo nam v Los Angelesu zabranjeno protestirati. Moji prijatelji so šli na shod, ali ko so prišli na mesto, ni bilo shoda, kajti pred dvorano je stalo čez tisoč oboroženih mož, ki niso pustili nikogar, da bi se bil samo za hip ustavil na hodniku. Voditelji shoda so bili vrženi v ječo na obtožbo policije, da so „suspekti kriminalnega sindikalizma“. Vsi drugi pa mislijo, da je to prav; nihče se ne briga, da bi dvignil en sam prst proti temu.

Taka je privatna utopija Zveze trgovcev in tovarnarjev v Los Angelesu, katero so srečno razlegnili po vsej Ameriki. Jaz pa sedim v svojem koticu in sanjam o ljubezni, bratstvu, pravičnosti, lepoti in drugih takih stvareh — kakor da bi kadil opij ali sedel v cerkvi in pel himno o nebeški sreči...

Poslovenil I. M., Chicago

Iv. Vuk:

Refleksi

1. Podedovani greh

...zgodilo se je, da je peščica znorelih proglasila dvorano skupnosti za svojo lastnino. To je bilo takrat, ko se je Človek izneveril samemu sebi in se zaznamoval. Tedaj je izginila človečnost in se pojavila bestija, cinično se režeča, po krvi hrepeneča.

Nad vhodom v dvorano pa so zapisali:

„Nebesa.“

Pred vrata je tista peščica postavila vse, ki niso ne mrzli ne topli in ukazala:

„Bogovi je naše ime. Tako nas kličite odsihmal.“

In tisti, ki niso ne mrzli ne topli, so padli pred njimi na obličja in jih molili...

Tisočeri, izgnani iz dvorane, so pa šli svojo pot po cesti, na kateri je stalo zapisano s krvavorudečimi črkami:

„Delo.“

Tedaj je prihitel nekdo za njimi, ki ga niso poznali in se jim pridružil. Rekel jim je kakor v pozdrav:

„Proletarci bodi vaše ime... Tak je ukaz bogov gospodarjev vaših.“

Tisočeri so ga pogledali:

„Kdo si, ki ti je bila dana ta naloga?“

Nepoznanec je sključil hrbet in rekel počasi:

„Podedovani greh.“ —

*

Zgodilo pa se je, da so se tisočeri vse znojni in utrujeni ustavili in rekli:

„Zakaj se oddaljujemo od našega?“

Ali nismo sami krivi, da smo se dali premagati? Toliko nas je, pa smo se zbalisti peščice. Popravimo, kar smo zagrešili.“

Odšli so pa že zelo daleč in tam, kjer so se ustavili je bila nižina.

In ko so to sprevideli, so rekli:

„Vrnili se po poti, po kateri smo prišli, ni mogoče. Zato naredimo, da bo tisto, kar je nižina enako višini; da ne bo ne nižine ne višine, ko naredimo tako. Tako si bomo pogledali iz oči v oči s tistimi, ki so nas ogoljufali.“

Tisočero glav je bila ena misel in tisočero rok je izvrševalo tisto misel. Že je nastajala iz nižine višina. Že je segala mladane do tja, kjer je bilo zapisano „Nebesa“. Že se je slišal šum v dvorane in glas Proletarcev je že klical bogovom:

„Naredite prostor in slecite božanstvo. Zakaj človek se vrača.“

Zbeganost je nastala med vsemogočnimi bogovi. Prepirajoči se medseboj za prvenstvo, so se zdajci pomirili.

„Nevarnost nam grozi,“ so dejali. „Tisti, katere smo prisilili, da so nas molili in nam služili, so začeli misliti. Glejte, kam je segla že njih misel. Strašno orožje je misel.“

Proletarci so pa klicali:

„Naredite prostor. Slecite božanstvo. Zakaj, človek se vrača! Podedovani greh smo ubili, odrešili smo vas in nas. Zato ni več bogov in ni več Proletarcev, nego je zopet človek.“

„Slišite bogokletne množice? Pokažimo jim svoje božanstvo. Mi nočemo človeka, zakaj on nas oropa gospodstva nad množicami.“

Tedaj se je priplazil nek hlapec h glavarju bogov in mu zašepetal na uho:

„Napolni, o gospod mošnjo s cekini in daj mi jo tako napolnjeno. Obljubljam ti, da razkropim tiste, ki ti groze.“

„Ti bi mogel, hlapec.“ ga je vprašal glavar bogov in ga ni pogledal.

Hlapec je hlapčevski prekrižal roke in skrivil hrbet.

„Rekel sem.“

Glavar bogov je pomolčal, kakor bi mislil. Nato je rekel milostno: „Bodi!...“

Ko se je zgodilo, kakor je svetoval hlapec, je šel k prvim iz zidarjev, ki so zidali hrib. Občudoval je gigantsko delo in zvito požvenkljaval s cekini.

Zidarji so se ozirali vanj, zakaj mamljivo je žvenkljalo.

„S čim zvoniš?“

Skušnjavec pa je skril mošnjo in se skrivnostno smehljaj.

„Ne smem izdati?...“

A se je vendar približal tiho in oprezno in zašepetal z dobro hlinjajočo opreznostjo:

„Ukradel sem... Koščke nebes sem ukradel.“

Drugi, ki niso slišali šepetanja, so spraševali:

„Kaj pravi?“

Tisti, ki so slišali, so rekli šepetajoč, kakor so videli skušnjavca:

„Koščke nebes, pravi, da ima... Ukradel jih je, pravi.“

„U... Koščke nebes?... Naj jih pokaže.“

Zbirali so se okrog skušnjavca in govorili:

„Pokaži, da vidimo!“

Skušnjavec se je branil. O, zvito se je znal hliniti.

„Silno se bojim.“

„Ne boj se,“ so mu govorili. „Poglej nas, mi se nikogar ne bojimo. Kmalu bomo v nebesih, le poglej.“

Skušnjavec se je naredil, kakor da se zanaša na njih varstvo in moč. Skrivnostno je odprl mošnjo.

„Hu... Vidite?... Koščki nebes...“

Cekini so bliščali, kakor solnce, zavito v tanko prosojno meglo.

Nekateri so stegnili roke, da jih otipajo. Skušnjavec je naglo zadrnil mošnjo.

„Zaslužiti treba,“ je rekel skrivnostno in se smehljaje odmaknil od zidarjev.

— — — — —

Ko se je storila noč, je skušnjavec stal za grmom ob potu. Ni stal dolgo, Videl je, kako se je nekdo počasi in previdno plazil po poti.

Skušnjavec tiho zažvenklja s cekini.

Postava pospeši korake.

„Čigava je postava, ki jo vidim v mraku?“

„Zidar sem,“ je tiho odgovorilo iz mraka.

„Česa hočeš?“

„Koščke nebes.“

Skušnjavec ni mogel skriti veselja.

„Ne bom osramočen pred taboj. o gospod,“ je rekel zadovoljno.

Podedovani greh se je vzpel v vsej svoji grozi.

„Ne dozidamo“ je rekel in zidarji so govorili malodušno za njim. „Previsoko je do nebes in mi smo slabi in globoko v nižini. Izkrvavimo, a ne dozidamo.“

V pesteh pa so stiskali cekine.

„Premagajte malodušje“ so pozivljali človekoljubi. „Blizu smo cilju. Še poslednji napor.“

Ali v vrstah tisočernih je že gospodarila razdvojenost. Slehernega, ki se je dotaknil cekina, je prevzela pokorščina. Sveta ponižnost ga je navdajala in jel se je odmikati od združene misli in se potuhnil. Zakaj cekin mu je svetil v pokorščino...

Videč bogovi delo in moč cekinov, so zaploskali veselja in rekli:

„Resnično, vreden je naš hlapec in hlapčev hlapec, da ju nagradimo.“

Z okovano peto svojih težkih nog so sunili v zapuščeno stavbo združene misli, da se je zamajala in porušila. Pod razvalinami je izkravela peščica zvestih, ki je kljubovala do poslednjega. Njih kri je poskropila razvaline.

Cvetko Kristan:

Kongres Socijalistične delavske internacionale v Bruslju

(5.—12. avgusta 1928)

O b udeležbi 600 delegatov iz 32 držav je otvoril vodja angleškega delavstva Arthur Henderson — 14 let potem, ko je nemški militarizem napadel svobodno Belgijo — v Bruslju III. medn. soc. kongres. V svojem govoru se je spominjal razvoja socijalističnega gibanja ter Internacionale, ki brez pravice delavstva do samoodločbe ne more obstojati, opozarjal je zastopnike delavstva na sedanje in prihodnje naloge, ki jih še čakajo. Njegov govor je izzvenel kot odločen protest proti zatiranju

Hlapec in hlapčev hlapec pa sta ležala pijana pred vratmi nebes...

Po cesti je šel tujec. Visok mož, jasnega obraza. Lasje so se mu vsipali v kodrih po plečih.

Na svojem potu je srečal ljudi, ki so bili zaviti v kože iz živali in se tresli. Ker je bila noč, so šli počasi, da bi ne padli.

„Kdo ste,“ je vprašal tujec.

„Prebivalci zemlje,“ so odgovorili.

„Zakaj tavate v temi in zakaj ste ogrnjeni v kože, kakor bi vas zeblo.“

„Solnce ni in zato ne vidimo. Njegove toplote ni, zato smo se odeli v kože živali, ker nas zobe.“

„Vi nimate ognja?“

„Nimamo, o popotnik. Pri bogovih je in skopi so, a prebivalcem zemlje je nepoznan, dokler ne vzide solnce.“

Popotniku so se prebivalci zemlje zasmilili. „Zakaj,“ je rekel v svojih mislih, „gori ogenj noč in dan pri onih tam, odkoder sem tudi jaz, a ti tukaj ga ne poznajo? Tam ga je toliko, da se odvrčajo od njega, a tukaj tavajo v temi. In vendar so oni tam zgoraj in ti tukaj doli enaki. Po obrazih in postavi vidim, da so enaki.“

Obrnil se je k njim in rekel:

„In vi bi želeli ognja?“

„Blagoslov bi nam bil in postali bi kakor bogovi.“

Popotnik se je nasmehnil:

„Prinesem vam ga.“

(Konec prih.)

vseh delovnih slojev, za svobodo in za mir, ki je baš delavstvu najbolj potreben. — Za 600.000 belgijskih socijalistov je govoril zborovalec dobrodoščilo Emile Vandervelde. Izrekel se je za takojšnjo izpraznitev Porenja in samoodločbo narodov, odklonil pa je tako fašizem kot komunizem, enega kot izrodek kapitalizma, a drugega kot izrodek socijalizma. Delavstvo Italije in Ogrske je opomnil, da je tudi nemško delavstvo samo zrušilo Bismarckove izjemne zakone. — Za-

sedanje prvega pa je zaključil sprevod stotisočev članov mladinske Internacije, mož, žena in deklet, ki so defilirali pred člani delavskega svetovnega parlamenta. Na stotine godb, na tisoče rdečih, dragoceno okrašenih praporov se je vrstilo v dolgem sprevodu, ki je za več ur ustavil ves promet na največjih bruseljskih ulicah. Tudi inozemske delegacije so bile vmes, tako nemški, francoski, avstrijski in češki delavski telovadci, skavti in študentje.

Drugega dne je kongres razpravljala o mednarodni gospodarski politiki delavstva. Predsedovala sta Faure (Francija) in Crispian (Nemčija). Po pozdravih Mertensa (Belgija) za Amsterdamsko strokovno Internacijo in De Grave-a za mladinsko Internacijo je referiral Hillquit (Združene države Sev. Amerike), ki je zlasti pokazal na razliko med l. 1928 ter predvojno dobo. Svetovna gospodarska moč se je preselila iz Evrope v Ameriko, ki je danes najbogatejša država sveta in je v gotovih ozirih njen bankir. To premestitev spremlja industrializacija agrarnih držav. Delovna moč je na trgu poceni: to stanje poostčuje še racijonalizacija, ki pomeni kapitalistom popolnoma nekaj drugega kot socializem. Carinske meje se morajo odstraniti, azijsko delavstvo mora biti zaščiteno vsaj deloma na isti način kakor evropsko. trusti se morajo postaviti pod mednarodno kontrolo in delavstvo mora imeti pri tem odločujoč delež. Le organizirano delavstvo more to doseči. — Naftali (Nemčija) kaže na dejstvo, da pravzaprav ni več svobodne konkurence. Monopoli, koncerni, karteli, trusti vladajo in odločujejo. Ta izprememba strukture kapitalizma pa ne more znatno zmanjšanja boja proti niemu. Delavstvo se mora boriti še dalje za dosego socialno-političnih zahtev ter za to, da se podrede kapitalistične monopolne organizacije kontroli Internacije. Nas morajo voditi besede: Mesto trustov narodi in mesto mednarodnih koncernov vzajemnost narodov! — Cramp (Anglija) referira o krizi v Angliji. Eksport se je znižal, brezposelnost narašča, da si država nemaga financijalne težkosti in ni politična moč napredovati. Celo rudarske vasi so brez dela in cvetoči kraji klobučarske industrije trpe pomankanje. Kontrola trustov je rešitev.

Tretji dan (torek 7. avgusta) je bil posvečen delavski svetovni politiki. Seji sta v protest predsedovala Turati (Italija) in Abramović (Rusija), zastopnika dveh držav, dveh ekstremov, v katerih so socialistične stranke prepovedane. Ob pričetku seje je orisal Turati trpljenje italijanskega delavstva. Pokazal je na razvoj fašizma, ki je uničil združevalno svobodo, napolnil ječe in poslal toliko najboljših Italijanov v izgnanstvo. „Naša moč od nekdaj je naša šibkost danes, ali naš poraz priča o naši moči od včeraj in jutri. Danes je nastalo že kratko pravilo — fašizem ali demokracija. Za Internacijo je fašizem edini problem: je za njo vprašanje: biti ali nebiti.“ — Za njim je govoril Dan (ruska socialna demokracija) o boljševizmu in njegovi mednarodni vlogi. Predvsem je poudaril, da sta fašizem in komunizem brata, ki se oba opirata na militarističen aparat, ki kar zija od korupcije. Boj proti boljševizmu je treba voditi le skupaj z bojem proti meščanski kontrarevoluciji. Moskovski letošnji kongres III. Internacije je napovedal boj na nož, do uničenja: socialni demokraciji in strokovnih organizacijam vsega sveta. Bolševiki po Franciji, Nemčiji, Belgiji, Angliji vpadajo socialističnemu delavstvu v hrbet, vsled česar je edina pot v ofenzivo proti razdiralcem delavske enotnosti in pomagacem kapitalizmu. Današnja Rusija nima poblehnosti imperijalistov in predstavlja deželo za avanture. Mesto današnjega sovietskega režima je treba postaviti demokratično republiko. — O svetovno političnih zahtevah angleške Delavske stranke je poročal Buxton (Anglija). Poudarjal je, da Angležem ni toliko za temeljne formulacije, nego tembolj za praktično politiko. Zahtevajo takojšnje izpraznitev Porenja, uspostavitve uradnih odnosov vseh držav s Sovjetsko Rusijo in njene neodvisnosti v okviru Zveze narodov. Enkrat za vselej mora prenehati stanje, da se smatrajo azijski narodi za narode nižje in mi za narode višje kulture. Zahtevamo popolno svobodo azijskih narodov in za Kina, popolno carinsko avtonomijo, odpravo dosedaj obstoječih neenakih pogodb ter umaknitev vseh inozemskih čet iz kitajskega ozemlja. Za Egipt zahtevamo tudi neodvisno državo v okviru Zveze naro-

dov. — O položaju na Kitajskem je govoril nato Yongkiutaoyang (Kina), ki je ugotovil, da so si Kitajci končno priborili svobodo ter da so stari militaristi potisnjeni na ozek kos Mandžurije, ali s tem še ni dosežena končno veljavna svoboda; še vedno je dežela žrtev imperijalističnih avantur. Neenake pogodbe, ki so morale biti sklenjene kot posledica vojen iz l. 1842 in 1858, kontrola carin potom inozemstva, prisiljeno znižanje carinskih postavk in privilegiji ex-teritorijalitete so izredno težke omejitve svobode. Dežela 400 milijonov prebivalcev ima dovolj delovne moči, ali kljub temu ne more kitajsko ljudstvo svojih naravnih bogastev industrijsko predelavati, kajti inozemski kapitalisti ovirajo potom carinske kontrole in omejitve carinskih postavk razširitev kitajske zunanje trgovine. Delavstvo živi v neznosnih razmerah. Delovni pogoji v predilnicah so neznosni. Plače nizke. Uporaba žena in otrok ter ravnanje z delavstvom vse še poostruje. Kina je polna inozemskih kapitalistov. Od 1,740.556 vreten, ki so bila v l. 1925 v predilnicah mesta Shanghai jih je pripadalo 926.432 Angležem in Japoncem. Edini izhod je odprava neenakih pogodb, preje ne bo miru. Kina trpi tudi pod notranjimi razmerami in zlasti vsled zločinske politike Kuomintanga, ki hoče uspostaviti teroristično diktaturo. Delavstvo je pobil, delavsko gibanje uničil, delavske organizacije razrušil, vodi strašen boj proti vsem rdečim, tako proti boljševikom kakor proti socijalistom. Za delavstvo ni več nikake tiskovne svobode niti kakega združevalnega prava. To politiko vladodržcev obsojamo in se borimo proti njej. Od l. 1911 dalje se je vršila le meščanska revolucija. Poizkusili bomo v bodoče delati za proletarsko revolucijo: preteklost in sedanjost pripadata Kuomintangu, bodočnost nam. Govori se o nekem kitajskem boljševizmu, ali ljudstvo nima do njega nikakega zaupanja. Boljševizem je danes izgubil v Kini vsled zlorabe delavskega razreda za lastne namene, zaupanje kitajskega ljudstva. Ta fiasco je velik nauk. Mi se borimo za takoišnjo razorožitev države, za ustanovitev demokratične republike, ki bo omečila moč generalov, civilne oblasti napravila od njih neodvisne ter varovala delavske interese. Mi, kitajski socijalisti, imamo zaupanje v socijalistično Internacionalo, smo ž njo z ozirom na taktiko

v posameznih državah edini in smo prepričani, da se nam bo posrečilo, kitajsko delavstvo prosvetiti ter ga uspešno organizirati za končno osvoboditev.

Četrtega dne (četrtek 9. avg.) pod predsedstvom Vliegena (Holandska) in Hillquita (USA) je poročala najpreje Marie Juhaczova o delu mednarodne ženske konference. Razložila je njene sklepe. Predsednik Vliegen (Holandska) je ugotovil, soglasno in s hvaležnostjo, da sprejema kongres njeno poročilo. Nato je poročal tajnik Internacionalne Fritz Adler o organizacijskih vprašanjih. Ugotovil je, da je socijalistični delavski Internacionali pridruženih 6,600.000 članov. V tem številu niso všeti člani v deželah diktature. Skoro milijon žena je vmes. 25.000.000 pa je volilcev za soc. kandidate, ker so 25.000.000 glasov dobile Internacionali pridružene stranke. 1181 socijalističnih poslancev je v raznih parlamentih, ki štejejo 6176 članov. 20%, tedaj ena petina je med parlamentarci socijalistov. Še pomembnejše je dejstvo, da razglša socijalistično besedo 354 socijalističnih dnevnikov, ki vsak dan prihajajo v roke proletarijata vsega sveta. Od hamburškega kongresa — t. j. v zadnjih petih letih — je Internacionala pridobila mnogo na svoji aktivnosti in notranji edinosti. Med sejami izvrševalnega odbora in kongresi bo treba uspostaviti novo vmesno inštitucijo, kar naj bo mednarodna konferenca, ki bo imela v razliko s kongresi le 120 do 140 delegatov. Od eksekutive se bo v tem razločevala, da bodo razprave javne in zato bo imela večji propadandni učinek v javnosti. Mi smo se v dobi od zadnjega kongresa med drugim često pečali z vprašanjem združitve svetovnega proletarijata in smo pri tem ugotovili, da obstoja jedro razkola v raznovrstnem presojanju konkretne politične situacije in ne v teoretičnih ali principijelnih razlikah. Ali razvojna pot more biti le ta, da bo določala pot večina in ne manjšina. Moskovski letošnji kongres je postavil zahtevo, da se mora zlomiti socijalni demokraciji hrbtnico. Naš kongres pa dokazuje, da se nam hrbtnice zlomiti ne more, ter da smo močnejši, enot-

nejši in borbenejši kot kdaj prej. — Nato je poročal Wibaut (Holandska) o posvetovanjih gospodarske komisije. Edina temeljna kapitalističnega gospodarstva, svobodna konkurenca in svobodno določanje cen, sta izginila. Drugo znamenje časa so pa stremljenja po racionalizaciji. Za podjetnike pomenijo zvišanje produkcije, za delavce pa isto kot svoječasno upeljava strojev. Delavstvo ne more in ne bo racionalizacije preprečiti. Poizkusiti pa mora racionalizacijo obvladati. Poizkusiti mora povišano delazmožnost izenačiti s skrajšanjem delovne dobe. V ostalem mora gospodarska komisija Zveze narodov nadzorovati truste in kartele in preizkušati njih trgovsko poslovanje. Glede carinske politike se v glavnem strinjamo z načeli, ki jih je sprejela svetovna gospodarska konferenca. Socijalistična Internacionala pozivlja s tem delavstvo vsega sveta, da se združi v boju za cilj, postaviti na mesto kapitalističnih monopolov narode in na mesto kapitalističnih svetovnih koncernov zajednico narodov. — Brailsford (Anglija) je govoril nato o mednarodni kontroli bankarstva. Osvoboditi se moramo predsodka, da je namen Zveze narodov izpolniti le eno nalogo in to protivojno. Zveza narodov pomeni več. Ona znači organizacijo svetovnega gospodarskega življenja v interesu vseh narodov. S tega stališča smo postavili celo vrsto zahtev, ki pa v sklepu deloma niso navedene. To velja zlasti o zahtevanem nadzorstvu finančništva. Tajno delovanje mednarodnih bank, zlasti tajnost okrog nastajanja mednarodnega finančnega trusta, nas opravičuje do zahteve po oficijelni instituciji, ki naj dela, kar delajo že sedaj razna privatna podjetja. Ko smo razpravljali o tem v komisiji, se nam je sporočilo, da ta stvar za splošnost še ni zrela. Ali, ako naj čakamo

in še vnaprej dopuščamo, da bodo banke odločale o življenju narodov, upam, da bomo že v kratkem na jasnem o tem vprašanju. Kmalu se bo vršil kongres, ki se bo bavil s tem važnim vprašanjem.

Na popoldanski seji, kateri sta predsedovala dunajski župan Seitz in bivši danski ministrski predsednik Stauning je podal v imenu francoske delegacije Paul Faure izjavo o izpraznitvi Porenja; izvajal je. Obe politični komisiji kongresa sta soglasno sklenili napraviti vprašanje izpraznitve Porenja radi njegove važnosti za predmet posebne izjave francoske delegacije. Po soglasnem sklepu francoske delegacije moram sedaj sporočiti, kakšno stališče so francoski socialisti do tega važnega vprašanja zavzemali, ga zavzemajo in bodo zavzemali. Faure prečita nato znani sklep francoskega strankinega kongresa z dne 14. in 15. julija 1928 in volilni manifest francoske socialistične stranke. Tam se za sedba tuih ozemelj načelno obstoja in zahteva brezpogojna in takojšnja izpraznitev Porenja. Faure končava: K temu pripominjam, da so volilni manifest in sklep kongresa potrdili zastopniki vseh smeri naše stranke. Predsednik Stauning izraža veselje nad to izjavo in nad bratskim združenjem francoskih in nemških socialistov, kar je velikega pomena za mednarodni socializem. — Kuyper (Holandska) predlaga nato sklep proti neratifikaciji washingtonskih konvencij o osemurniku. Sklep se obrača glavno proti angleški konzervativni vladi, ki sabotira ratifikacijo. K temu je govoril v imenu vseh delegatov strokovničarjev Mertens (Belgija). Opozarja na to, da je novi nemški kancler Hermann Müller v svoji vladni izjavi obljubil ratifikacijo washingtonskih konvencij. Ta ratifikacija bi imela gotovo vpliv na angleško vlado. Resolucija je bila nato soglasno sprejeta.

(Dalec prih.)

Dr. H. Tuma:

Agrarizem filozofa Vebera

Izredno zanimivo knjigo nam je podal filozof Veber, eminentno sociološke vsebine in vendar iz tal izgrešeno po napačni analitični metodi. Substrat soci-

jologije je človeška družba v svojem postanku in razvoju. Socijologija predpostavlja biologijo, antropologijo in etnologijo. Zgodovina kaže pot razvoja člo-

veške družbe. Veberjeva pot je izven in preko vsega tega. Veber si formulira svoje posebne izklesane pojme, te analizira ter pride do konstrukcije docela ideologične nerealne besedne stavbe.

Biologija uči, da je postalo anorganično in organično gradivo sveta in duha iz neskončnega gibanja neznane in nepojmljive prvine. Moderna veda je dospela do tam, kjer kemija prehaja v fiziko in obratno ter kjer poenjava vsak pojem o gmoti. Gibanje spojila in ločila, je anorgansko in organsko gradivo. Del sveta, ki nam prikazuje spojevanje in ločevanje, je anorganski svet; drugi del sveta, ki nam kaže gibanje, je organski svet. Anorganski svet, če tudi morda le navidezno, kaže mir in smrt; organski svet, če tudi le navidezno, gibanje in življenje. Anorganski svet dejanski nevidno prehaja v organski in obratno, ker je spojevanje in ločevanje že samo nasebi tudi gibanje. Anorganski svet nam kaže materijo — gmoto, organski gibanje — duh. Eno pa prehaja v drugo.

Harmonično spojevanje prvine v priredju vstvarja atome gmote; združevanje v podredju in nadredju prvin, da ena služi drugi, vstvarja organizem, življenje in duh. Od tega pričetka v neskončnem razvoju se je zgradil svet gmote, kristalov in svet duha, rastlinstva in živalstva do človeka. Ako govorimo o duhu kot nositelju človeka, storimo to le vsled introspekcije, ker čutimo njegovo udelestvo v sebi. Neviden nam je v rastlini in živalih — a mora biti, ker nositelj življenja, rastlina in žival — živi in mora imeti svoj duh.

Zgodovina je človeška, je izraz razvoja njegovega duha. Pričenja takrat, ko se je človek dvignil nad žival t. j. ko je postal sposoben najti in dajati izraza svojemu duhu. Glas je refleks delovanja prirode na nas. Luč in zvok in vesoljno gibanje nam je vstvarilo organe spoznanja t. j. organe dotika našega duha z vesoljstvom. Odmev na sočloveka in križanje glasov je vstvarilo besedo, priobčevanje besedij je vstvarilo pojem. Takrat se je iz človeškega — živalskega krdela stvorilo plemo (klan), ki je čutilo le kolektivno. Kakor je priroda po deželi in podnebju zgradila človeško telo, tako je priroda v spojitvi teles po deželi in podnebju zgradila obliko plemena in njegovo čustvovanje. Šele ko je priroda v

svojem gibanju v kataklizmi vrgla bojevitega nomada na delavnega in miroljubnega pastirja, poljedelca, je pričela človeška zgodovina; — vstvarjena je bila kal državi, ločil se je razred gospoda in sužnja — prisilno delo in svobodno uživanje plodov dela. Šele po volji gospoda se je iz kolektivnega čustvovanja ločil razum t. j. volja je stopila nad čustvovanje. Takrat šele se je zbudila v človeku tudi prva zavest njegove moči nad prirodo, takrat je šele nastopila zavest lastnine. Šele, ko je človek zavladal nad človekom, je jel vladati tudi nad prirodnomo gmoto. Ko je gospod izkoristil delo sužnja, pod njegovim bičem se je moč dela stopnjevala, takrat se je stopnjevala želja gospodova in njegove vedno večje nadživalske potrebe? Človek-suženj je moral delati nad svoje potrebe za nebrzdane želje svojega gospoda, je vstvarjal bogastvo za gospoda, šele takrat je postala vidna prva višja kultura t. j. vlada človeka nad gmoto prirode in nad prirodno gmoto lastnega telesa. Kultura ni drugo nego delo in vlada človeškega duha po delu v družbi nad vnanjo in svojo notranjo prirodo. Civilizacija pa je ureditev tega dela po nad- in podredju, je oblika ureditve dela kot vladanje prirodnih sil. Država je razbila plemo v drohce družine. Moti se Veber, ko trdi, da je družina socialna prvina. Družina je plod že precej razvite človeške družbe, ki se ni mogla prej vstvariti, dokler ni razbila plemena, dokler tudi v rodbini ni nastopila diferencijacija glavarja rodbine, in njegova vlada nad člani rodbine in sužnji. Šele s sužnjem, pozneje s posli in glavarjem-očetom je nastala družina. Tudi latinska beseda familia kaže na famulus — posle in ne na rodbino t. i. na rod enega stalnega para. Enako sociologično napačno je Veberjevo razlaganje pojma narod. Ta oblika in pojem sta nastopila pozno v zgodovini, lahko rečemo šele s francosko revolucijo. Je prva zavest politične skupnosti ljudstva ne glede na stanove, po krvi in razu (držim angleško besedo race, Rasse, da je iz slovenskega raz, razu). Niti populus romanus, niti srednjeveška natio ne odgovarjata sedanjemu pojmu narod. Radi tega je docela napačna vsa konkluzija Vebrova iz pojma narod kot neke prvine človeške družbe. Ne, družina, ne narod ne tvori tal človeške družbe. Enako

napačno razlaga Veber pojem družbe. Zamenjava ga s slovensko besedo in pojmom družčine. Le to je ono lahko skladije, negotove vsebine, oddih od težkega dela in vezanosti na delo. Poznamo trgovske družbe za nekaj organsko zloženega, skupino ljudi, združenih za skupno delo z gotovim pridobitnim ciljem. Seveda Ljubljčan govori: „bila nas je vesela družba“ a socijolog ne sme slediti takemu govorjenju. Kako bi Veber raztolmačil pojem človeške družbe — „človeške družčine“ bi bilo pač nesmiselno — gotovo za vesoljno stremljenje človeka po skupnem delu, skupnem cilju? Družba je tako pojem preko države in nje nasprotje. Država po slovenskem pomenu besede je oblast nad ozemljem, oblast nad ljudstvom, vezana na grudo. Bistveni del pojma je ozemlje — teritorij, pomen, ki je pri slični besedi dežele (držel) še docela ohranjen. Veberjeva država je v smislu Hegelja nekaj vesoljnega, večnega, zgodovinski in dejanski pa je le gotova, časna, preminjajoča se oblika dela človeške družbe v razvoju. Kako je človek stvor prirode, tako so vse oblike človeške družbe in tudi države stvor nie razvoja. Družčina, družba, država Veberjeve so samovoljni pojmi, docela napačne vsebine. Vsa Veberieva knjiga je mehanično — logično izvajanje iz podstavljenih napačnih pojmov.

Veber mora ločiti duh in svet, ker ne izhaja iz biologije in socijologije. Ne more pojasniti bistva ne enega ne drugega pojma, oba sta samovoljne konstrukcije. Ker loči duh in svet, zanj tudi ne more biti vesoljne enote, ki je dana le, ko vidimo, da sta gmota in duh neločljiva, da na dnu biologije ni več ločiti enega od drugega, tam kjer kemija prehaja v fiziko, se atomi razbijajo v gibanje. Duh ne izgubi ničesar na njegovi neskončnosti in vesoljnosti, ako ga razlagam tako daleč, kakor sega človeško spoznanje kot neskončna relacija človeške družbe in sveta. Ni meje med svetom in duhom. Vse je enota.

Veber smatra našo dobo kot vseskozi negativno — je telesno — civilizatorna pred duhovno — kulturno — je družba proti stebrom družine, naroda in slojev, hoče biti konzument in ne producent. Res je papirnat idealizem pod današnjim geslom narodnosti. No, filozof Veber je pri tem vseskozi malenkosten.

Napačni pojem narodnosti kaže na narodno manjšino — za socijologa pač efemer, prehodni pojav. Mogočno vesoljno gibanje današnje človeške družbe po osvobojenju od grude in gmote smatra kot mrzno delo — pač misli na parvenije po veliki vojni! Neskončni razmah tehnike se mu zdi opasen kulturi, dasi je intimen del kulture. Ako je kultura v pravem socijologičnem pojavu delo s ciljem, postane v razvoju mehanika, se dviga na tehniko, ki stremi postati vladarica prirodnih sil, zmagovalka gmote.

Ali si more misliti Veber kulturo brez tehnike? Ali ni ravno delo, mehanika in tehnika, ki je dvignilo duh nad gmoto? Kdaj v človeški družbi, razloži naj Veber, je človeški duh toliko stremel po zmagi človeka nad narodo kakor danes — po tehniki?! Veber vidi vsakdanji svet okoli sebe, družba mu je kaos, vidi stroje in strojnike, ne vidi pa neskončnih sil prirode, katere je človek zajezil, zajel, da služijo družbi in človeku. Ali ni cilj tehnike, da človeka oslobodi od ročnega, dnevnega dela za vsakdanji kruh, od trdega dela na grudi? Ali ni hodočnost človeške družbe življenje, svobodno od prisiljenega dela? Ali ni v tem stremljenju filozofični temelj socijalizma? Ne več gospoda nad sužnjem in robotnikom in poslom in meznikom, enaka dolžnost do dela-tehnike kot sredstvo osvobojenja! Ali ni cilj socijalno stremljenje največja aktivna produkcija skupnega človeštva, ki naj služi najvišjemu cilju po dobrem, lepem in skladnem? Kaj je zavora polnega razvoja človeškega duha kot gibanje po skladu in enotnosti, preko hedonističnega, električnega stremljenja do hagijologičnega, če ni gruda in gmota? Ali ni vezanost na grudo — podlaga sužnosti, ali ni vezanost na grudo vezanost in odvisnost duha od gmote? Veber je tudi tod zapustil socijologična tla in metodo, tudi ted sledi mehanično-logičnemu analiziranju umstvenih pojmov, prazne ideologije. Papirnat idealizem! Skratka: zgodovina razvoja človeškega duha kaže bolj za oprostitev od vlade grude, ki je simbol surove sile prirode.

(Dalje prih.)

Andrej Kobal, Chicago:

Krščanstvo in sužnost

Razprave o odnošajih krščanstva do človeške družbe so bile vedno dokaj nejasne, zlasti nejasne pri vprašanju: kaj in koliko je krščanstvo pripomoglo do povzdige nižjega sloja, do osvoboditve sužnjev in tlačanov. Če pomislimo, da je sužnost še danes, po devetnajstih stoletjih krščanstva, takorekoč priznana od nekaterih po imenu krščanskih držav, se upravičeno zoperstavimo misli, da bi bilo krščanstvo le kaj pripomoglo k emancipaciji človeštva, akoprav nam je znano dejstvo, da so prvi krščanski vladarji skušali preprečiti, ako ne celo prepovedati sužnost. V tem paradoksu krščanskih držav tudi najdemo razloge, zakaj so razprave tolikanj različne, a glavni razlog je netočnost v pojmovanju krščanstva samega. Člankar nikakor ne namerava pridružiti se tej ali oni stranki, temveč samo podati fakte, do katerih je prišel tekom daljših študij in zasledovanj po najrazličnejših virih. Naloga člankarja tudi ni, ugotoviti, kaj je krščanstvo, kajti čitatelj bo nedvomno sam prišel do spoznanja, da beseda „krščanstvo“ tu prav gotovo ne pomeni verske sekte ali organizirane cerkve.

Namen tega članka tudi ni podati kak pregled paralelnega razvoja krščanstva in suženjstva, dasi bi bil tudi ta predmet zanimivo primerjanje. Raziskovalec bi mogoče dognal, da je krščanstvo, ko se je enkrat uveljavilo kot državna ustanova, pričelo padati; dočim je suženjstvo počelo ponovno rasti, ali pa se je ublažilo v srednjem veku, ki nam še vedno ni dovolj poznan, ali katerega vsaj razumeti še ne moremo. Mogoče bi raziskovalec tudi prišel do zaključka, da je suženjstvo današnjih dni najhujše suženjstvo, četudi bi ne šel po dokaze k Tolstoju, ki v svoji knjigi „Suženjstvo naših dni“ popisuje šestintrideseturni delavnik. Obdelal bom torej na kratko samo suženjstvo pred prvimi pojavi krščanstva in nato razvoj tekom prvih par stoletij.

Kolikor nam je znana zgodovina raznih narodov pred rimskim imperijem, ni obstojala prav nobena zapadna civilizacija brez suženjstva, pa naj je bilo to suženjstvo patrijarhalno, državno, fevdalno ali kakršnokoli. Babilonec je bil med vsemi civiliziranci starega veka mogoče še najbolj človeški. Veroval ni s po-

sebno vnemo v posmrtno življenje, katero mu je bilo megljeno in zoperno, zato pa si je privoščil več dobrot na svetu in tudi sužnju omogočil, da je s časom prišel do svojega posestva, če je suženj bil priden. Egipčanu je bilo posmrtno življenje vse in na svetu se je menda brigal samo za faraona ali pa za fevdnega gospoda, ki je vladal med prvim in drugim ter med drugim in tretjim kraljestvom. Špartancu je bil helot v utopistični vojaški državi brezpravna živina; Aristotel pa je dejal, da so nekateri ljudje že po naravi sužnji in da jih je treba izrabiti telesno, ker je njih duh suženjski. Pri starih Rimljanih je bil suženj od začetka takorekoč član družine; gospodar je imel nad njim vso pravico, ali bil ni samo gospodar, bil je tudi oče, ki je skrbel zanj.

Zanimivo je, kako je v starem Rimu naraščalo suženjstvo. Zgodovinarju Ingramu je suženjstvo starega Rima institucija, polagajoča temelje njih stari konstituciji, ki neizbežno izhaja iz njih zakonov in ki je potrebna za militaristično misijo rimske države. (Among the Romans slavery has been a fundamental element in their old constitution, not only incorporated in the laws, but necessarily arising out of, and essential to the military mission of the state.)¹ Število sužnjev je rastlo z raztezanjem državnih mej: čim večje so bile dosege imperija na bojiščih, toliko številnejše so bile množice sužnjev. In ker je z zmagami imperija rastla tudi oblast rimskih konzulov in nove senatorske aristokracije, je bilo tudi povpraševanje po sužnjih čedalje večje. Po mestih in na obsežnih latifundijah so jih vposljevali; po državljskih vojnah izmozgani kmet z rimske kampa- nje se je moral umakniti sužnju, ker je njegovo posestvo prišlo pod kontrolo bogatega veleposestnika. Tako je nastala tudi kupčija s sužnji, sloneča na neprestanem lovljenju za človeškim blagom, ki se je vedno dobro prodalo.

Število sužnjev v Rimu je rastlo neverjetno hitro. Po Plutarhu in nekaterih drugih klasičnih izvirnikih je bilo v začetku prvega stoletja naše dobe okoli šestdeset milijonov sužnjev v rimskem

¹ John Kells Ingram: History of slavery; p. 65.

imperiju² in kakor piše Ingram, je bilo samo v Italiji vseh sužnjev okoli dvajset milijonov. Vsaka zmaga v tujini je dodala nove armade sužnjev. Po zmagi Emilija Pavla v Epiru je bilo prodanih 150.000 sužnjev in Cezar je o neki priliki prodal 63.000 Galcev.³

Socialno stališče sužnjev je bilo neprimerno nizko. Označevali so jih po njih službi in jih delili v javne in privatne sužnje (servi publici, servi privati), porazdeljeni pa so bili v poljedelske ali mestne družine (familia rustica, familia urbana). Ko je propadla staroslavna rimska republika po odpravi patrijarhalnega suženjstva, se je rimska gospoda posluževala sužnjev za prav vsa opravila. Tako najdemo med sužnji učitelje, zdravnike, pesnike, upravitelje, pevce, pisatelje in najrazličnejše profesionalce. Pra-

² Stuart Robinson: Slavery as recognised in the Mosaic law, recognised and allowed also in the Abrahamitic, Mosaic, and Christian Church. Toronto, 1865; p. 32.

³ Ingram: Ibid; p. 37.

vce vseh pa so bile enake; to se pravi, pravice niso imeli nikakih. Zakon jih sploh ni priznaval za ljudi, temveč za lastnino. Če je suženj na primer ukradel svojemu gospodarju karkoli, ga gospodar ni tožil, kajti ostalo je vendar vse gospodarju in je bila tatvina le prestavljenje gospodarjeve lastnine. V vojaško službo suženj ni bil sprejet in tudi ne v nobeno državno službo; če je pa skrivaj prišel do take službe, je bil po odkritju kaznovan s smrtjo. Če je bil gospodar umorjen v svoji hiši, so bili pomorjeni vsi sužnji pod pretvezo, da so mogoče tudi oni v zvezi z zločinom. Za sužnje so veljale razne kazni. Najmildejša kazen je bilo prestavljenje, namreč, če se je mestni suženj malo pregrešil, so ga poslali v poljedelsko družino, kar znači, da je moralo suženjstvo poljedelske družine biti toliko težavnejše. Za večje kazni je veljalo prestavljenje v rudnike ali kamnolome, kjer so poživljeni ljudje delali z okovi na rokah in nogah.

(Dalje prih.)

LISTEK.

Dr. H. Tuma:

Štefan Radič

Stjepan Radič je ljudem zagonetka, ne morda je priprostim, ampak mnogo bolj takozvanim učenim ljudem. Zdi se, da je njegovo dejanje in nehanje polno paradoksov, kakor njegovo učenje. — Radiču se je očitata nestalnost in vrtljavost v političnem življenju, nejasnost v njegovem svetovnem naziranju. Posebno politični strankariji, s katerimi je prišel često v nasprotje, pa tudi njegovi politični sotrudniki, katerim je prostorečno očitil neznanje ali celo izprijenost, so ga odklanjali, mrzili in ljuto napadali, kakor se je po drugi strani našlo entuziastičnih priznavalcev in častilcev ob skupni politični fronti: Eno pa je gotovo: da je njegov nastop med hrvatskim priprostim ljudstvom bil naravnost epohalen, da hrvatsko ljudstvo ni bilo nikdar politično tako strnjeno, kakor pod njegovim vodstvom in tudi drugo je gotovo, da so ga ob njegovi tragični smrti ocenjevali z vso resnostjo in uvaževanjem tudi inozemski politiki in ni bilo skoraj svetovnega lista, ki se ob tej priliki ni bavil z njegovo osebnostjo in njegovim vplivom na politiko jugoslovanske države. Tretje bo pa menda precej gotovo, da hrvatsko ljudstvo težko najde namestnika, komur bi toliko verovalo, tako sledilo, kakor svojemu Stipi. In v tem ljubkovalnem imenu že tiči vsa simpatija preprostega človeka do svojega voditelja; — Stipe ni več!

Odkod Radičeva pomembnost, odkod njegova paradoksalnost v obnašanju in govorjenju, od kod njegov vpliv na hrvatske ljudske mase? Eno enotno črto so ob njegovi smrti tudi najljubšeji njegovi nasprotniki priznavali: ljubezen do rodnega njegovega hrvatskega ljudstva. — Kakor rudeča nit vleče se iz mladosti dijaških let

pa do njegove smrti. Radi svoje neomejene ljubezni do svojega ljudstva je trpel kot mladenič in lahko rečemo, zadela ga je smrtno tudi krogla politično omejenega sovražnika. Mučniška krona, katero so nesli nekoliko preteatralično v pogrebem sprevodu, mu je bila položena radi njegove gorke ljubezni do ljudstva. Madjaronstvo je spravilo 17 letnega dijača v ječo; radikalno srbijanstvo, povsem onemu slično, ga je tiralo ob sklonu življenja zopet v zapore in zadnjič v grob. Žrtev na oltar svojega ljudstva je bilo prvo njegovo trpljenje, ta žrtev ga je dvignila istočasno nad ravno vsakdanjost, ista žrtev je bila njegovo zadnje ponižanje, obenem pa povzdiga njega in njegovega ljudstva. Nekaljena in vsled tega nepremagljiva ljubezen do hrvatskega kmetskega naroda, je potisnila strelno orožje kot edini izhod v roke surovemu političnemu nasprotniku. Mogoče zadnja njegova žrtev prinese le rešitev jugoslovanskemu ljudstvu?! — Vprašanje je: ali je isto našlo v Radiču dovolj naukov za strnitev, in ali najde v njegovem nasledniku moža njegove ljubezni? Mislim, da je bilo čuvstvo Radiču vir in razlaga njegove moči. — Pa še eno! Radič je razumel preprosto dušo hrvatskega, slovenskega seljaka. Sam pa nevernež, vsaj v oficijelnem konfesionalnem žargonu, je pozdravljal svoje ljudstvo z besedami: „Faljen bodi Isus!“ Steli so mu to v zlo kot hinavščino. — Radič je res rabil ta pozdrav v stikih s svojimi seljaki. Radič je res globoko razumel Jezusove besede, tleče v srcih preprostih seljakov, radi tega mu je bil ta pozdrav iskren, iz seljaka do seljaka. Radič je poznal socialno-zgodovinski razvoj našega preprostega človeka, in vzel ga je, kakršn je. Tudi meni so svojčas „preveč prepričani“ liberalci in socialisti očitali, da sem klerikalen, ko so čuli, da imam navado našemu kmetu na po-

zdrav „dobro jutro“ odgovarjati z „bog daj!“ — Zame je to odgovor uljudnosti, in kakor pride beseda iz uma in srca, tako naj se ji odzovemo. Prazen pa je, kdor ne vidi, da je tisočletna zgodovina, in pred njo mnogotisočletno življenje v prirodi in delu s prirodo, slovenskega seljaka, vsepovsod, storila čustvenega in vernega. Radič je to razumel, radi tega je neprisiljeno in iskreno s seljakom občeval, kakor mu je bilo narekovano po njegovem življenju in dejanju. V tej resničnosti in priprostosti je bila dana resnično moč Radiča nad slovenskim, hrvatskim seljakom. Odziv na Jezusa pa ni branil Radiču, da je bil z vso silo protiklerikalen, ker je videl v zadnjem neetičen, ponižujoč vpliv klerikalizma in konfesionalnosti na slovensko ljudstvo. V tem ni nikakega protislovja —; je logično, reelno mišljenje.

Kar Radiča označuje, a obenem dela neenotnega, je njegova vsestranska izobrazba, ki ne sloni le na knjigah, ampak tudi na izkušnjah iz življenja, in življenja ne le v ozkem domačem kraju. — Znanje po francoskem učenjaku Rêclusu vodi v anarhizem, v upor proti današnji državi in prisilni organizaciji.

Jurist odličnjak, ki se ni tekom celega svojega življenja učil nič drugega nego formalnega prava, pa si ni po svoji splošni izobrazbi nikdar ogledal in ni nikdar pregledal prostorne in zavite predele socialnega življenja, je lahko enoten po svojem življenju in mišljenju, spoštuje in se pokorava državnim avtoriteti, često tudi cerkveni, ter sprejema brez pravega premisleka kak politični kredo ali pa kar odklanja vsak kredo ter ostane omejen služitelj državne uprave.

Lahko je enoten tudi zgodovinar, ki vse svoje znanje in prepričanje črpa in se naslanja na ožoltle dokumente starih dni in nikjer v človeški zgodovini ne vidi pestrega vrvenja ljudskih mas. Sprejel je tudi on po avtoriteti svojih prednikov gotov princip zajet iz gotove dobe, na gotovih tleh in v gotovem narodu in to mu je ali političen kredo, ali pa se omejuje na duhomorno delo brez lastnih mislih v arhivih. Radič pa je čital in prečital ne le ogromno število knjig, razgledal je, premišljal in tvoril in dejanskem in socialnem življenju ter skušal vso to pestrost pronikniti in združiti v princip. Moral je priti v nasprotje z ideologijami, če še tako učenjaškimi in segej je v dejansko življenje svojega ljudstva, kakor je to storil veliki Tolstoj in kakor mora končno storiti vsak, ki hoče spoznati življenje. Spoznanje in vpogled v reelno življenje po razdira vsako avtoriteto, vsako konfesionalno vero. Po obširnem in globokem znanju in razumevanju življenja je postal Rêclus zasnovatelj teoretičnega anarhizma. „Lê v svobodni odločitvi posameznika, v prostovoljnem združevanju, spoznanju

moči in etike skupnega hotenja“ je videl Rêclus napredek človeštva in glavno zavoro razvoja človeštva v ideologijah in na njih sloneči avtoriteti kot v formalnem izrazu nasilja.

To široko znanje in razumevanje življenja je Radiča delalo navidezno nestalnega, skoraj anarhičnega. Ako se je naslanjal sedaj na narodnostno idejo, potem zopet na državno, ako je šel v Moskvo iskat revolucionarne pomoči, pa je zopet stopil v avtokratično srbijansko vlado, to ni bilo nič drugega, nego iskanje poti, kako svojemu ljudstvu v danih razmerah koristiti za vsako ceno! Malo pozna realno politično življenje in realne vplive političnih voditeljev, kdor misli, da leži v doslednosti mišljenja in dejanja uspeh. To načelo velja le za princip nasilnosti. Le sila je končno docela enotna, saj filozofično je sila koncentracija vsega človeškega mišljenja in čustvovanja v eno samo svrhu, v enem cilju. Radi tega je le avtoritativni princip kot princip nasilja enoten. Vsi državniki, ki so ta princip zastopali, so bili vsaj navidezno enotni v svojem dejanju in nehanju, Radič pa je bil vseskozi sin mehkega služčega slovenskega plemena, radi tega ni mogel zastopati princip nasilja, zato pa je bil in ostal neenoten. Kakor je po eni strani držal hrvatskega seljaka osamljenega in ob strani, tako je iskal politične pomočnike povsodi, da se uveljavi, zato je moral paktirati in često naslanjati se na stranke, tuje mu po težnjah, — sestavi in notranji dobroti.

Sodimo lahko velikost človeka po razumevanju porajajoče se nove ideje v človeški družbi. To je osorej za nas agrarizem. Za prebujenjem delavskih mas in njih bojno politično organizacijo, ki je vzbudila in še buni zastajajoči svet liberalne in klerikalne inteligence, so se jele probujati kmečke mase. Radič je bil eden prvih politikov in mislecev, ki je začutil moč tega gibanja. Morda jo je nekoliko preveč izoliral in pretiral, se premalo naslonil na delavsko gibanje — a strnjene zveze kmečkega in delavskega ljudstva so šele veliki problem bodočnosti. Genijalni Tolstoj je uvidel veliki svet ruskega mužika, ni bil pa sposoben dati mu bojne organizacije, ker ni razumel pomeni boja in nasilja v človeški zgodovini, kakor vstvaritelj delavskega, proletarskega gibanja Karl Marx. Velika ruska revolucija je v bistvu agrarna revolucija. Neločljiva pa je od revolucije ruskega proletarijata. Šele ko najdeti obe revoluciji v novi državni organizaciji polno svobodo posameznika, nastopi nova doba. Kot prosvitljeni spoznavalec človeške družbe, je začutil Radič med prvimi pomen agrarizma kot politične in socialne struje za državno organizacijo; čutil je med prvimi bistvo slovenske duše, ki išče in najde svojo človeško moč v svobodnem združenju.

Upton Sinclair. Kačar izdajo velike delavske knjižnice poročilo o svojem prometu, čitamo vedno: „Največ smo izposodili Jacka Londona in Uptona Sinclairja.“ — Statistika prodanih knjig v Rusiji kaže: „Od prevodov iz svetovne literature smo največ prodali Jacka Londona in Sinclairja.“

Jacka Londona poznamo, precej ga imamo že prevedenega; njegov najboljši socialni roman „Železna peta“ je izdala Zadrúžna založba, izdajateljica „Pod lipe“. Upton Sinclair (izg. Uaptn Sinclair), učenec Londona, nam je bolj tuj; mi sami ga nimamo nič prevedenega, naši ameriški rojaki so prevedli in izdali dvoje romanov. Te izdaje pa

so nam radi razdalje in valurne razlike nedostopne. Jože Zavrtnik in pred mesecem v Ameriki umrli Ivan Kaker sta pred 19 leti prevedla roman „Jungle“ („Močvirje“), s katerim je 28-letni Sinclair na mah zaslovel. Čul je o grozotah in korupciji v čičaških veleklavnicah, šel tja, se nastanil v klavniškem okraju, iskal vezi in dejstva. Dva meseca je celo delal kot delavec v klavnicah. Ko je pretipal vse razmere, ko je bilo dovolj groze in umazanosti, je napisal roman „Močvirje“ (1906. l.). Takrat se je razburila vsa Amerika. Sinclair je bil prvi, ki si je upal odgrniti haljo z umazanega telesa Amerike, prvi, ki je živo zarezal v gobavo telesa. Sam predsednik Združenih držav Roosevelt

je poslal svojo komisijo v Chicago, da pregleda klavnice. Vse komisije so potrane resničnost Sinclairjevih odkritij.

S svojim prvim romanom se je Sinclair postavil proletariatu ob bok kot borec. Tak je ostal; odkrival je umazanost, pisal življenje bednin in brezpravnih. Ne mara biti „amenik“, bolj je reporter. V svojih romanih je socialist, agitator. O „Jimmie Higginsu“, romanu ameriškega vojaka, ki mora v Evropo na fronto in sodeluje v ruski revoluciji, kjer ga kontrarevolucionarji mučijo do smrti, je napisal nekdo: „Če bi to knjigo razdelili v milijonih izvodov med ljudi, bi pomenilo zmago revolucije.“

Celo vrsto romanov je napisal: Metropolis, Romanje ljubezni, 100% (roman o splicja), Iesar mi pravijo, Prezident USA, Petrolej. Justini umor na Saccu in Vanzettiju je obdelal v romanu „Boston“. Napisal je tudi več dram: Mašina, Princ Hagen, Ptici pojo na vesalih in komedijo Peklo.

„Jimmie Higginsa“ je poslovenil Ivan Molek iz Chicaga. Mi sami smo za ameriški rojaki, nobenega Sinclairja nimamo v prevodu. Čudno je vse to z nami. Smo res pretopi?

Upton Sinclair je 20. septembra spolnil svoje petdeseto leto.

Miki. —

Berlinski kongres. Pred 50. leti — od 13. junija do 14. julija 1878 — se je vršil v Berlinu kongres, ki je odločeval o usodi Balkana. Ko so v vojni 1877—78 Rusi s pomočjo Bolgarov premagali Turke in v San Stefanskem miru osvobodili izpod turškega jarma Bolgare in Srbe ter ustanovili m. dr. Veliko Bolgarijo, Srbijo in Črnogoro, je bilo to zapadnim velesilam — zlasti Angliji in Nemčiji — preveč in zahtevale so revizijo te mirovne pogodbe. Grozila je evropska vojna. Vendar je bil še pravočasno sklican v Berlin kongres, ki so se ga udeležile vse velesile in katerega je vodil „železni kanceler“ Bismarck. Po dolgotrajnih razpravah so Bolgarijo zmanjšali, ustvarili kneževino Vzhodno Rumelijo pod turško nadoblastjo, oskubili Črnogoro, Angležem prisodili otok Ciper, Avstriji okupacijo Bosne in Hercegovine ter protektorat nad Novim Pazarjem itd.. Ustvarili so kamen spodtike, ki se ga je skušalo odstraniti v dveh balkanskih in v svetovni vojni, ali še danes obstoja in kali mir. Francija se je tedaj odtujila Pruski in približala Rusiji. Že tedanji predsednik francoske republike maršal Mac Mahon je izrekel besede: „Qu'il volait marcher avec la Russie!“ (Da hoče iti skupno z Rusijo). Bismarck je trdil, da je največja nevarnost za Nemčijo, ako se združi Avstrija s Francijo ter Rusijo in dalje „Mir Evrope od Napoleona sem ni bil nikdar tako ogrožen, kakor po slavoifilski Rusiji.“ Vendar je nastopila Avstrija za Nemčijo, kajti po Bismarckovi zaslugi je dobila Bosno in Hercegovino, ki ju je smatrala za nadomestek izgub iz let 1859 in 1866. Bile so dane tudi osnove za zvezo Avstrije, Nemčije in Italije proti Franciji, Angliji in Rusiji. Kongres je ustvaril Srbijo, v katero je oklepala sorodna Bosna v avstrijski posesti. Macedonijo in Albano večnih notranjih bojov in Bulgarijo, kateri je razveljavljeni sanstefanski mir že izpolnjene nade spremenil v nič. In že 18. aprila 1876 je izrekel Giers besede, s katerimi je ruski zunanji minister Sazonov l. 1914 naznanil vstop Rusije v svetovno vojno: „Nimamo drugega programa, kot mir, ali Srbije ne moremo pustiti uničiti!“ Tako je tedanji „svetovni razsodnik“ Bismarck pred 50. leti ustvaril kali za poznejšo katastrofo v l. 1914—1918.

Sto let založbe „Reclam“. 1. oktobra t. i. je slavila založba „Reclam“ v Leipzigu stoletnico ustanovitve. Več kot sedeset let od tega je bilo posvečeni izdajanju male in cenene „Reclamove knjižnice“. Renx Dann pravi v nekem satirskem izreku: „Knjige pisati je lahko, potrebuješ le ermita, peresa in porpozejnega papirja; težje je tiskajo knjige, ker imajo genji čisto neudljivo pisavo; se težje citamo knjige, že radi spanja; najtežje celo pa, ki ga neki nemški moz zmore, je — knjige prodajati.“ In baš pri prodajanju knjig je hoda založba „Reclam“ kljub vsem neugodnim prorokdam z uspehom nova pota. Do leta 1897 so bili nemški klasiki zaščiteni pred ponatisom, originalne izdaje so pa bile drage in dostopne le mali pescici. Ko je 1. novembra tega leta potekel zaščitni rok, je izdal Anton Philipp Reclam prvih deset svojih cenjenih zvezkov in kot st. 1. Goethejevega „Fausta“. Od tedaj je stevalo Reclamovih zvezkov naraslo na 1000 in obsega poleg pomembnejših del svetovne književnosti stare in nove dobe vse panoge znanosti, umetnosti, tehnike in praktičnega znanja. Seveda so ertali to ali ono delo, zlasti revolucije, narne in odkrito naturalistične vsebine. Vendar ta pomanjkljivost ni tolikšna, da bi mogla vrednost in prijubijenost „Reclamove knjižnice“ občutnejše zmanjšati. Gotovo si je vsakdo, ki razpolaga z majimi finančnimi sredstvi, svojo prvo rastno knjižnico ustvaril iz Reclamovih knjižic. Zanimivo je, da je imel od vseh v zbirki izišlin del Schillerjev „Wilhelm Tell“ s krog 3.000.000 izvodov doslej najvišjo naklado. Letno so ga prodali 200.000 do 300.000 izvodov. Od mnogih novih izdaj, ki bodo izšle povodni obletnice založbe, omenjamo le izdajo celotnih del Goetheja v okvirju „Helios-klasikov“ in delo „Das Tierleben“ od Brehma v osmih zvezkih, predelano po najnovjših znanstvenih dognanjih.

60-letnica strokovne organizacije tiskarjev v Ljubljani. 7. oktobra t. l. bodo praznovali ljubljanski grafični delavci 60-letnico svoje organizacije. Po pripravah v l. 1867 in po potrditvi pravil se je vršil 9. februarja 1868 ustanovni občni zbor te tedaj kot izobraževalne ustanovljene organizacije. Predsedoval mu je njen prvi predsednik Anton Klein. Organizacija je imela tedaj 28 članov. Že 6. junija istega leta je bil ustanovljen bolniški in podporni sklad. Kmalu nato (20. sept.) so tiskarji preuredili svoje društvo v prosvetno, podporno in borbeno organizacijo, ki je pristopila tudi k avstrijski tiskarski zvezi. Organizacija se je potem lepo razvijala. L. 1879 je razširila svoje delovanje na celo Kranjsko, l. 1886 je sklenila prvo kolektivno pogodbo, l. 1918 je razširila delovanje na celo Slovenijo in 6. dec. 1920 je prišlo do združenja vsega grafičnega delavstva Jugoslavije. Ustanovljen je bil „Savez grafičnih radnika-(ca) Jugoslavije“ in bivše „Društvo grafičnega delavstva v Sloveniji“ je postalo podružnica SGRJ v Ljubljani. Združili so se s tiskarji tudi grafični pomožni in knjigoveški delavci. Organizacija je vsestransko razvita. Ima posebno tarifno komisijo. Njenega nečlana ne smejo grafična podjetja zaposliti. Prireja razne tečaje. Njeni odseki so „Dobrodelno društvo grafičnega delavstva“ ustanovljeno 1896, pevski zbor „Grafiška“, (ust. 1923) in športni klub „Grafiška“ (ust. 1927). V organizaciji sami je članstvo organizirano po strokah. V Ljubljani od 70. let ni bilo nobenega neorganiziranega tiskarja. Savez je danes ena

najboljši strokovnih organizacij Jugoslavije in je nestrankarski ter nevtralen. V proslavo priredi organizacija na ljubljanskem velesojmu razstavo „tisk“, ki bo pokazala razvoj mednarodnega časopisja od Gutenbergja dalje, dalje razvoj tehničnih pripomočkov, razvoj pisave do današnje tiskane crke, razvoj slovenske knjige in slovenske grafike, razvoj organizacije in razvoj jugoslovanskega časopisja. 6. okt. se vrši koncert „Gratike“, 14. okt. pa prva tekma delavskih športnih klubov za prehodni pokal SGRJ, podr. Ljubljana in Delavske zbornice za Slovenijo, ustanovljen v spomin tega jubileja.

Nace Zlemberger — 60 let star, Starosta naših rudarjev-rojakov v Združenih državah Severne Amerike, agilni Nace Zlemberger, tajnik kluba št. 2. Jugoslovanske Socijalistične Zveze v Glencoe O. in tajnik konferenčne organizacije J. S. Z. št. 5. za Vzhodni Ohio in West Virginijo je praznoval na ameriški delavski praznik (Labour Day) 3. sept. t. l. v krogu svojih prijateljev in sodrugov v Glencoe svoj 60-rojstni dan. Vrlemu boren za pravice delavskega razreda častitamo tudi mi in želimo, da bi mogel še nadalje izvrševati svoje koristno delo.

Dinarski romani. Za 1 krajec so nekdaj, danes pa za 1 dinar razširjajo razne kriminalne, detektivske ali podobne „zanimive romane“ med publiko. Dolgo po vojni ni bilo videti takih romanov, šele letos so jih začeli zalagati v Zagrebu, najprej v hrvaškem, sedaj že v slovenskem jeziku in z njimi mešati publiko. Preračunano na instinkte mas, ki da rada enkrat, dvakrat ali celo trikrat na teden po en dinar za 12 strani obsegajoči zvezek „doslej najlepšega romana“, ki ima celo sliko na prvi strani, se moti zmisel ljudstva za lepo in koristno čtivo. „Kšeft“ pozna le „kšeft“.

Ivan Kaker 14. sept. t. l. je umrl v Milwaukee, Wisc. znani bivši slovenski notar, časnikar in prevajalec Ivan Kaker v starosti 53 let. Rojen v Ljubnem na Štajerskem je postal Kaker učitelj. Bil je zelo svobodomiseln in zato tudi preganjan iz kraja v kraj po svoji domovini. Ker je opustil obvezno molitev v šoli, je izgubil službo. V Ameriko je prišel l. 1906. V Chicagu je dobil službo pri „Glasu Naroda“, ki ga je naslednje leto z Ivanom Molekom vzel v najem od lastnika Martina Konde. Pri tem je bil venomer sodnijsko preganjan, večkrat aretiran in končno obsojen radi nekega dopisa na dvomesečni zapor. Vse radi svobodomislstva. Kmalu je dobil Konda list nazaj in Kaker, ki je s tem izgubil službo, je začel izdajati „Izobraževalno knjižnico“, revijo, od katere so pa izšli vsled slabih gmotnih sredstev le štirje zvezki. Kasneje je Kaker pomagal pri urejevanju „Proletarca“ in izdal l. 1909 brošuro „Kako so nastale vere in bogovi“, ki jo je priredil po Ingersollovih spisih. Istega leta je pripomogel „Proletarcu“ do izdajanja Upton Sinclairjevega romana iz čikaških kladnic „Džungel“. Prevedel je njegov drugi del, prvega Jože Zavertnik. Roman je že davno razprodan. L. 1910 je postal pomožni tajnik S. N. P. J. v Chicagu in sodeloval pri „Glasilu SNPJ“; ki je izhajalo tedaj še kot tednik. Kmalu pa se je preselil v Milwaukee, kjer je otvoril notarsko pisarno in prenehal s svojim pisateljevanjem. Končno je odprl malo tiskarno za razna lepa trgovska dela, ki jih je kot dober risar večinoma sam

stavil. — Kaker ni pisal izvirnih del, razen polemičnih spisov in člankov, ki jih je priobčil v „Glasu Svobode“, „Izobraževalni knjižnici“ in „Proletarcu“. Bil pa je tem boljši prevajalec — iz nemščine — in to predvsem znanstvenih del. Od prevodov omengano trideckove „Svetovne uganke“, Hoenbroechovo „Papeštvo“, „Ligvijansko moralo“ in Tolstojev spis „Moje verstvo“. Za izobrazbo slovenskega delavstva v Ameriki je storil veliko dobrega. Zato mu hvala!

Prevodi iz „Pod lipo“. Zabavno poučni list za mladino „Božičnost“, ki ga izdaja dr. Drag. Vladislavčević v Beogradu prinaša v letosnji majski številki prevod Mile Klopčičevega Sprechora „Noc“ (Pod lipo, april 1928), v junjski in juljski številki Ivan Vukovo povest „Samo da ne ozalosti maku“ („Samo da ne razžalosti mater“ P. L. 1926) in v septembski številki Culkovskega „Posredniški biro“ („Posredovalnica za službe“; P. L. 1925). Prevodi so dobri. Prevajalec ni podpisan. Vir je deloma označen.

Kulturni stiki našega delavstva z Avstrijo stalno naraščajo. 18. julija t. l. je odpotovalo nad 500 glavno mariborskih delavcev na povabilu grškega železničarskega pevskega zbora „Sudbannbund“ v Graz. Izleta so se udeležili tudi Delavsko pevsko društvo „Frohsinn“ iz Maribora, mešani zbor mariborske „Svobode“ in godba mariborskih železniških delavcev in uslužbencev, ki so priredili v „Juliensalle“ lepo uspel koncert. Sodeloval je tudi „Sudbannbund“. — Teden dni pozneje je pa Maribor gostil grške delavce, ki so se odzvali povabilu mariborskega pevskega odseka pekov in dospeli z županom s. Vincencem Muhitschem v Maribor. Prispele sta tudi pevsko društvo „Liedertafel der Bäcker“ ter žensko pevsko društvo „Freiheit“, ki sta priredili v unionski dvorani koncert, pri katerem so sodelovala vsa mariborska delavska pevska društva (peki, „Svoboda“, „Frohsinn“ in „Enakost“). — In teden dni nato so gostile Jesenice ob proslavi 10-letnice tamošnje podružnice „Svobode“ (2. sept.) delavstvo iz Villacha, ki je hotelo deloma vrniti izlet Jeseničanov v Villach 30. VI. in 1. VII. t. l. Prisli so tudi Borovljčani, ki so jih obenem povabili na obisk. — Tako se polagoma upostavljajo zopet mednarodni stiki, ki so nam toliko potrebni. Ti stiki kažejo, da za delavstvo državne meje ne tvorijo nikakih zaprek.

Knjižnica in čitalnica Kulturno prosvetnega odseka Delavske zbornice za Slovenijo v Ljubljani se je s 1. oktobrom t. l. preselila iz dosedanjih prostorov v Gradišću 2 v novo palačo Delavske zbornice na Miklošičevi cesti. Obenem s preselitvijo se bo preuredila in bo zaprta do 15. t. m. Po preureditvi bo to najmodernejša knjižnica v Ljubljani. V novi čitalnici, ki je zelo lepa in prostorna, bo nameščen tudi češkoslovaški odelek po sporazumu s konzulatom češkoslovaške republike v Ljubljani.

„Radniški antialkoholni pokret“. V Zagrebu je izšla prva številka glasila delavskih abstinent-skih zajednic (jednot) s pozivom na sodelovanje, naročino in podporo. List prinaša v tej številki prikaz današnjega stanja delavskih abstinent-skih društev, dosedanje uspehe novega pokreta, navodila za snovanje novih zajednic in več zanimivih člankov in beležk. List bo izhajal mesečno in stane letno Din 10.— — Priporočamo.

V Ljubljani je tekmovalo 18 telovadcev in 11 telovadk, enot Šiška, Vič, Zagorje, Trbovlje, Maribor in Studenci. V višjem oddelku so dosegli od 100 dosegljivih točk:

1. Regancin (Zagorje) 84 točk;
2. Repovš (Zagorje) 74 točk in
3. Lebar (Trbovlje) 73 točk.

V nižjem oddelku pa od 70 dosegljivih točk:

1. Krieger (Maribor) 73 točk, 90 odst.;
2. Dular (Šiška-Vič) 60 točk, 85.71 odst.;
3. Babnik (Šiška-Vič) 57 točk, 81.43 odst.;
4. Sitter (Zagorje) 56 točk, 80 odst.;
5. Pezdir (Šiška-Vič) 55 točk, 78.57 odst.;
6. in 7. Kalin in Uhl (Maribor) po 50 točk, 71.43 odst.;
8. Guzej (Zagorje) 47 točk, 67.14 odst.;
9. Polak (Maribor) 45 točk, 64.3 odst.;
10. Klasinc (Maribor) 32 točk, 45.71 odst.

Pri lahki atletiki — peterboj — so dosegli od 40 dosegljivih točk:

1. Ogrizek 36 točk, 90 odst.;
2. Rusl 32 točk, 80 odst.;
3. Pungračič 30 točk, 75 odst.;
4. Ratt 21 točk, 51.25 odst in

5. Berleh 16 točk, 40 odst. — vsi iz Studencev pri Mariboru.

Telovadkinje: I. vrsta (Trbovlje — 5 članic) vzorno; II. vrsta (Šiška-Vič, 6 članic) dobro.

Posameznice:

1. štiri Trboveljčanke s 40 točkami;
2. članica enote Vič-Petrovčičeva;
3. članica Trboveli.

Tudi zadnja telovadka ni dosegla manj kot 30 od 40 dosegljivih točk.

Uspehi so torej povsem zadovoljivi.

Popoldne se je vršil lep nastop enote Šiška.

Na predvečer je imela Zveza D. T. E. izredni občni zbor, na katerem je bil izvoljen nov odbor: Predsednik Čelešnik Rado; načelnik Vrhovec Jože, I. nam. Pezdir Ivan, II. nam. Plešnar St.; podnačelnik za okrožje Maribor Gostič; tajnik Simonič Rudolf; blagajničarka Jevnikarjeva Angela, odbornika Likar Stanko in Stukelj Ciril. — Sklenjeno je bilo, da se vrši II. vadiateljski tečaj koncem decembra in sicer 14 dni. Ugotovilo se je, da si je že mnogo članov nabavilo nov enoten kroj. Določene so bile tudi vaje za zimo 1928/29.

Enota v Mariboru je imela svoj nastop 30. sept. t. l.

Iz mednarodnega delavskega telovadnega in športnega gibanja

25-letnica Zveze D. T. J. Č. Češkoslovaške D. T. J. so proslavile na IX. občnem zboru 29. in 30. sept. t. l. 25-letnico ustanovitve. Obenem so se vršili še VI. zbor načelnikov in načelnic D. T. J., IV. zbor vzgojiteljev D. T. J. in I. konferenca samaritanov D. T. J. O vsem bomo obširneje poročali prihodnjič. — V spomin na 25 letnico je izšel spis „Usneseni sjezdová a provolani Svazu D. T. J. Č.“ (kongresni sklepi in oklici Zveze D. T. J. Č.), kjer sta na 80 str. objavila ss. Sibaba in Špur vse važnejše sklepe, resolucije, proglose itd., ki jih je Zveza tekom 25 let izdala. Tvarina je razdeljena po snovi in dobah ter tvori zgodovinski pregled razvoja delavskega telovadnega gibanja in zlasti Zveze D. T. J. same. Posvečena je zaslužnima delavcema na polju D. T. J. ss. Hummelhansu in Mrázku.

Ruski nogometaši v Avstriji. Iz Sovjetske Rusije je dospela te dni v Avstrijo močna reprezentanca ruskih nogometašev. Pri prvi tekmi 29. sept. t. l. na Dunaju so Rusi premagali avstrijsko reprezentanco z 2 : 0 (0 : 0); 30. sept. so igrali v Gradcu s štajersko reprezentanco neodločeno 2 : 2 in 3. okt. so porazili v Vöslau Vöslaučane z 8 : 2 (5 : 1). — Pri tekmah — zlasti na Dunaju — so i Rusi i Avstriji odpovedali. V Atzgersdorfu so Rusi premagali v zadnji tekmi 6. t. m. Nižjeavstrijce s 6 : 3 (1 : 1).

Vaje v izvežbanosti avstrijskega delavskega samaritanskega zbora so se vršile 17. julija t. l. in udeležilo se jih je 600 samaritanov s 120 zdravniki, ki so oskrbeli krog 150 lažje in težje ranjenih. Predpostavljalo se je, da je nastala eksplozija, pri kateri je bilo ranjenih 100 oseb, deloma lažje, deloma težje. Vaje so začele ob 9. uri jutraj. Prirejena je bila zasilna bolnica, obvezovališče in usnovani potrebni varnostni oddelki. Ob navzočnosti vodje tozadevnega oddelka dunajske občine, prof. sodr. Tandlerja in dunajskega prostovoljnega reševalnega društva so se vaje vršile. Kompetentne osebnosti so se izvedbi pohvalno izrekle. Ako upoštevamo, da je pri stvari sodelovalo krog

1000 oseb, ki so se vaj udeležile in so bile pri roki za pomoč v kritičnem trenutku, moramo priznati vzorno solidarno delo delavskega razreda. Dunajska samaritanska služba, in s tem avstrijska samaritanska služba sta s temi vajami mnogo pridobile.

Delavski zračni šport v Avstriji. Pred letom dni je bil ustanovljen na Dunaju delavski aeroklub z nalogo, da se tudi na tem polju delavstvo osamosvoji in da se mu omogoči polete. Klub je priredil več tečajev o sestavi strojev in napravi letal. Izvršujoči član more biti vsak organizirani delavec, ki je duševno in telesno sposoben za zračni šport. Gibanje je doseglo mnogo zanimanja in ustanovilo se je več klubov, tako v Wiener Neustadtu in drugod. Delavci so začeli sami konstruirati letala in prvo letalo je Delavska letalska športna zveza na Dunaju prevzela v nedeljo, dne 16. sept. t. l. Je to letalo na jadra (Segelflugzeug). Letalo je bilo izdelano od članov skupine Leopoldstadt. Člani so mnogo tednov v večernih urah pozno v noč gradili letalo. Neki socialnodemokratski obrtnik jim je dal svojo delavnico na razpolago. Denar za potreben material so dobili iz članskih prispevkov. Predaja letala Zvezi se je izvršila na igrišču Kinderfreundov v Pratu. Načelnik skupine Leopoldstadt Medos je predal letalo Zvezinemu ustanovitelju in načelniku Siglu, ki se je članom skupine zahvalil za nesebično in požrtvovalno delo, ki je v prid celotnemu delavskemu športu. Nato je govoril še Habermans, od Asköja o delovanju Del. letalske športne zveze. Letalo je izdelano iz smrekovega lesa ter je prevlečeno z impregniranim platnom. Celotna širina letala znaša 12 metrov, dolžina štiri in pol metra. Letalo tehta 90 kilogramov. Gradbeni stroški so znašali skupno 600 šilingov (Din 2400), vendar ne smemo pozabiti, da je bilo izvršeno vse delo od članov brezplačno. Letalo bo uporabljano glavno za šolanje članov. Trenotno je v delu še pet letal na jadra. Delavska letalska športna zveza bo gledala, da v kratkem zgradi lahko motorno letalo. Predšola za let z motorjem bodi let z jadra.

Mednarodni delavski telovadni in gimnastični tečaj je priredil Tehnični odbor Socijalistične telesno-vzgojne Internacionale od 20. do 25. avgusta v Leipzigu. Zastopane so bile Avstrija, Belgija, Češkoslovaška, Francija, Litva, Letška, Nemčija in Poljska (židovska zveza). Naloga kurza je bila v glavnem predvajanje primerov in razprava o metodah, ki jih uporablja nemška zveza, in o raznih telovadnih sestavih, po katerih telovadijo v drugih državah. Za podlago je bila vzeta sledeča snov: 1. Splošna telesna gimnastika za moške in žene; 2. Slavnostne proste vaje in organizacija delavskih telov. in športnih slavnosti; 3. Orodna

telovadba za moške in žene; 4. Ocenjevanje pri mednarodnih telovadnih tekmah; 5. Telovadba v odsekih in društvih. Vršila se je tudi nazorna telovadba ob telovadnih večerih del. telovadcev v Leipzigu, ki jih je 30.000. Ta prvi kurz je popolnoma zadovoljil in l. 1930 se vrši drugi. — Ob enem je zboroval v Leipzigu telovadni odsek mednarodnega Tehničnega odbora, ki se je posvetoval o sodniških smernicah za orodne tekme in je odobril program II. Mednarodne Delavske Olimpijade na Dunaju 1931. Za leto 1930 se računa na prireditve telovadnih tekem na orodju med Češkoslovaško, Finsko, Nemčijo in Švico.

KONZUMENTI!
POZOR!

„KOLINSKA CIKORIJA“

je produkt domačega delavca.

Zato jo zahtevajte v vseh prodajalnah

KONZUMNEGA DRUŠTVA ZA SLOVENIJO

L. MIKUŠ, Ljubljana, Mestni trg 15

DEŽNIKI

USTANOVLJENO 1839

NA MALO

NA VELIKO

TELEFON 2282

MALINOVEC Najboljši in drugi sadni **MARMELADE**
soki, sadne

marelična, „Nektar“, jabolčna, sadne arome za brezalkoholne pijače, sadne etere, esence za rum, cognac in likerje
priporoča po brezkonkurenčnih cenah

SREČKO POTNIK IN DRUG * LJUBLJANA, METELKOVA ULICA 13

„DISKOBOLOS“ - LJUBLJANA

Trgovina: Tavčarjeva (Sodna) ul. 1 Tovarna: Sv. Petra 75. Vhod Vidovdanska c.

Sportno orodje. Sportne potrebščine. Telovadno orodje. Turistovske potrebščine. — Ribarske potrebščine. — Tenis raketi svetovnih znamk. Tenis potrebščine. — Lastni izdelki in izdelki svetovnih tvrtk. — Domače podjetje. — V tovarni zaposleni sami domači delavci in strokovnjaki.

Slovenska Narodna Podporna Jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v **Severni Ameriki.**

Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezen, poškodbe itd.

Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki

Ima nad šest sto krajevnih podružnic po raznih krajih Amerike.

Premoženje \$ 3,500.000.

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.